

Грабчук Ірина*к.е.н., доц.**Державний університет «Житомирська політехніка»*<https://orcid.org/0000-0003-3664-7765>**Грабчук Олександр***к.держ.упр.**Державний університет «Житомирська політехніка»*<https://orcid.org/0000-0001-8066-6547>

JEL Classification: F52, G32, K49

**Механізм взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу з суб'єктами реалізації
правоохоронної функції**

Анотація. Актуальність дослідження визначається необхідністю ефективного виявлення, припинення та розслідування фінансових правопорушень, включаючи відмивання коштів, фінансування тероризму та інші порушення. Досліджено взаємодію суб'єктів фінансового моніторингу та правоохоронних органів в системі протидії фінансуванню міжнародного тероризму та визначена роль Держфінмоніторингу як основної поєднуваної ланки в ефективності даної взаємодії. В ході аналізу повідомлень, отриманих Держфінмоніторингом, та матеріалів, переданих даною установою до правоохоронних органів, визначено фактори, які впливали на їх динаміку та структуру, зокрема зміна в підході до виявлення фінансових операцій з ознаками фінансового моніторингу, впроваджені новим Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», а також введеним воєнним станом в Україні, характером фінансових операцій та органами, що створені, і до функцій яких належить опрацювання матеріалів за такими операціями. Відмінності щодо організації співпраці між вказаними суб'єктами в різних країнах світу зумовлені як загальною політикою в країні, так і відповідним характером антилегалізаційного законодавства. Визначено механізми співпраці суб'єктів фінансового моніторингу та правоохоронних органів, які повинні включати: обмін досвідом та навчання у вигляді регулярних зустрічей, налагодження онлайн-обміну інформацією при спільних заходах з розслідування фінансових правопорушень.

Ключові слова: фінансовий моніторинг; фінансування тероризму; відмивання коштів; правоохоронні органи.

Вступ. В умовах глобалізації та постійної еволюції методів фінансування тероризму, ефективна співпраця між суб'єктами фінансового моніторингу та правоохоронними органами стає важливим фактором у виявленні, блокуванні та відстеженні фінансових операцій, пов'язаних зі злочинною діяльністю, що становить загрозу національній безпеці та міжнародній стабільності. Розвиток механізмів взаємодії між цими суб'єктами дозволить забезпечити швидке реагування на фінансові правопорушення, підвищити ефективність розслідування та зміцнити системи протидії фінансовим правопорушенням. Така співпраця сприяє ефективному обміну інформацією, розробці спільних стратегій та заходів протидії, а також координації дій між відповідними органами для запобігання фінансовим правопорушенням та терористичним актам.

Огляд літератури. Питання участі правоохоронних органів у процесі боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму все частіше стають об'єктом дослідження в працях науковців. Окремі аспекти взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу та правоохоронних органів піднімали О.Резнік, Н.Андриченко, В.Конопельський, З.Завальна, Т.Мироненко, А.Берцюх, А.Стеблянка та інші.

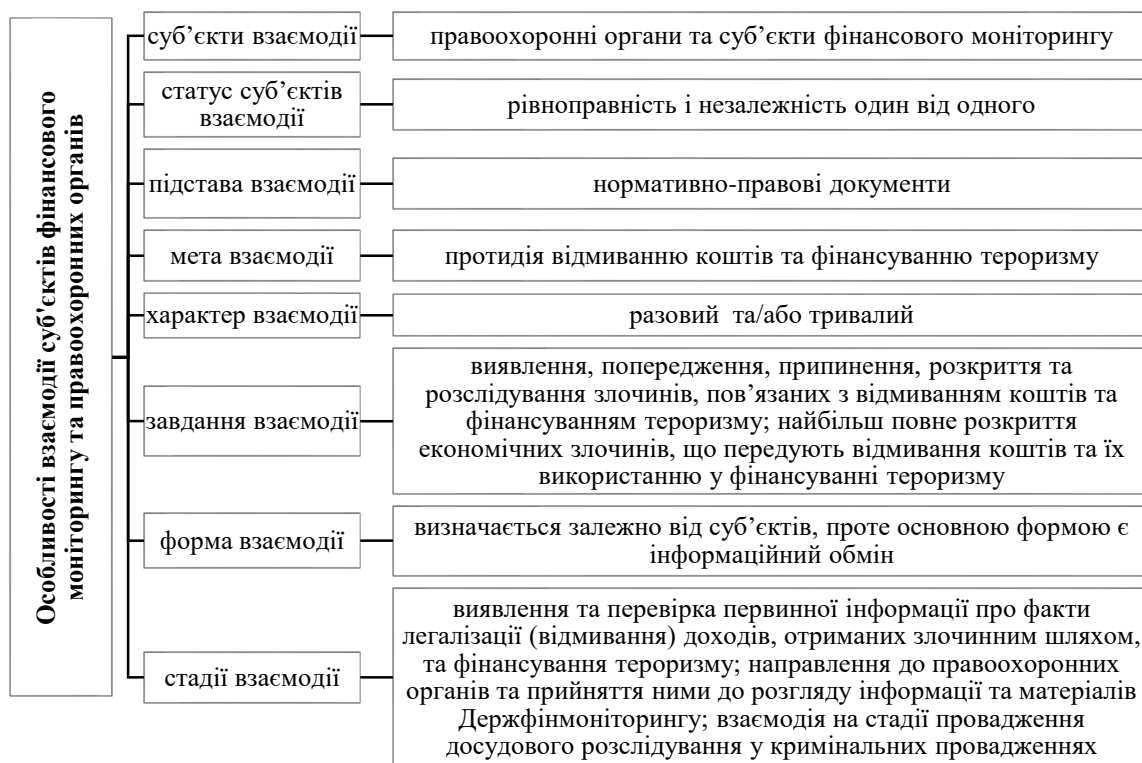
Метою дослідження є вивчення особливостей співпраці суб'єктів фінансового моніторингу та правоохоронних органів у боротьбі з фінансуванням тероризму та визначення напрямів її покращення в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою даного дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи. Зокрема застосовувалися такі методи, як аналіз та синтез, дедукція та індукція, нормативний та позитивний аналіз, систематизація, структурно-логічний. Крім того, використовувався статистичний

метод у ході аналізу статистичних даних державних органів у частині їх діяльності в сфері боротьби з фінансуванням тероризму.

Основні результати дослідження. Важливим питанням протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму є організація належної взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу з суб'єктами реалізації правоохоронної функції. Проте не вдаючись до конкретизації методів та засобів взаємодії, науковці наголошують на дискусійному характері самого поняття та необхідності окреслення його особливостей. Так, в науковій юридичній літературі вказується на вузькому («сумісна діяльність спеціалізованих суб'єктів, для яких є характерним виконання одних і тих же завдань, але з використанням різних засобів і методів» [4, с. 83]) та широкому («сумісна діяльність правоохоронних органів і неспеціалізованих суб'єктів, де до останніх належать державні та недержавні структури, для яких боротьба зі злочинністю не є основним завданням» [4, с. 84]) розумінні підходів до трактування «взаємодія».

Стеблянко А.В. наводить власне визначення взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів: «узгоджена разова або тривала у часово-просторовому процесі діяльність зазначених суб'єктів, які є рівноправними, що здійснюється з поєднанням методів і засобів, властивих взаємодіючим суб'єктам, на основі законів чи підзаконних нормативно-правових актів, спрямована на досягнення спільної мети, що полягає у протидії здійсненню діянь з доходами, відомості про які приховуються чи маскуються, а також у недопущенні введення таких доходів в економіку країни» [6, с. 91] та вказує на його особливостях у розрізі суб'єктів взаємодії, статусу взаємодіючих органів, підстави та мети взаємодії, характеру дій, а також методів та засобів взаємодії. Наведені А.В. Стеблянко визначення та особливості стосуються правоохоронних органів та фінансових установ, які виступають суб'єктами фінансового моніторингу. Проте в межах нашого дослідження потрібно врахувати й інших суб'єктів, тому для опису взаємодії між правоохоронними органами та суб'єктами фінансового моніторингу варто також розкрити такі складові, як завдання, форми та стадії (рис. 1).

Джерело: власна розробка

Рис. 1. Особливості взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу та правоохоронних органів

Розкриватися дане питання може через різні аспекти, зокрема щодо обміну інформацією (порядок його здійснення, механізми та інструменти для захисту конфіденційності інформації під час її обміну), організації спільних операцій та розслідувань (перелік заходів, порядок координації дій суб'єктів під час розслідувань фінансових злочинів), обмін найкращими практиками (постійний обмін досвідом допомагає вдосконалювати методи та підходи до боротьби з фінансовою злочинністю), проведення семінарів та навчань (організація спільних навчань і семінарів допомагає підвищити рівень розуміння обох сторін процесів фінансового моніторингу). В сучасних умовах господарювання необхідно налагодити обмін

інформацією між країнами, такий обмін набагато швидше допоможе досягти необхідних результатів між усіма суб'єктами протидії тероризму.

Водночас важливе практичне значення мають нормативно-правові документи у цій сфері, від використання яких залежить досягнення конкретних результатів у роботі, забезпечується обмінюватися взаємовигідною інформацією на державному та регіональному рівнях.

Зарубіжний досвід країн в частині організації взаємодії між правоохоронними органами та суб'єктами фінансового моніторингу засвідчив наявність різних підходів, зумовлених, в першу чергу, загальною політикою в країні (зокрема, щодо збереження фінансової таємниці) та відповідним характером антилегалізаційного законодавства.

Успішні практики та особливості взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу та правоохоронних органів щодо досліджуваної сфери в ряді країн визначається такими особливостями:

- «зворотний зв'язок між правоохоронними органами та банками;
- роз'яснювальна робота правоохоронців для банків;
- побудова взаємодії на засадах співпраці між фінансовими, розвідувальними установами та правоохоронними органами;
- неформальні стосунки на регулярній основі через зустрічі та/або телефонні контакти;
- наймання колишніх правоохоронців у фінансові установи з метою використання досвіду та контактів останніх;
- забезпечення прямого доступу правоохоронних органів до банківської діяльності системи моніторингу банківських рахунків;
- запровадження механізму збереження банківської таємниці правоохоронцями, які отримують до неї доступ» [1].

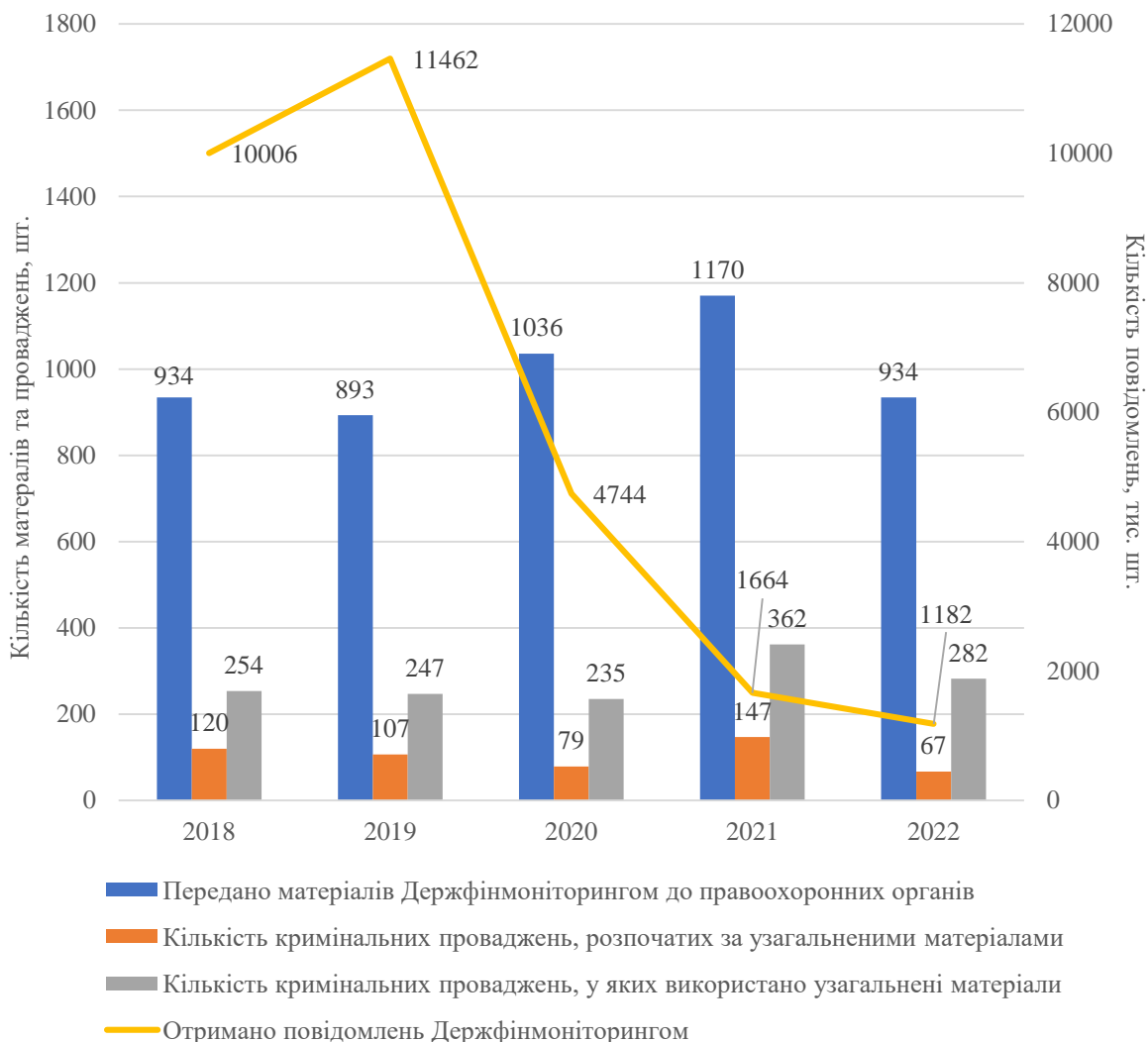
Окремо потрібно визначити роль Державної служби фінансового моніторингу України, яка «виступає координатором і забезпечує узгодженість діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами під час їх взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів, зокрема у частині обміну інформацією. Інакше кажучи, вказана служба виступає посередником у обміні інформацією між взаємодіючими суб'єктами, тим самим впливаючи на підвищення ефективності попередження, розслідування та розкриття злочинів, пов'язаних із відмиванням доходів» [5, с. 179]. Таким чином, взаємодія між суб'єктами державного та первинного фінансового моніторингу, зокрема обробка Держфінмоніторингом інформації, отриманої від фінансових установ, дозволяє зменшити навантаження на правоохоронні органи, зокрема щодо перевірки всієї інформації про підозрілі фінансові операції, оскільки дані надходять у вже узагальненому форматі.

Аналізуючи отримані повідомлення Держфінмоніторингом за 2018–2022 рр., спостерігаємо постійне їх скорочення, починаючи з 2019 р. Таке суттєве скорочення (в 2020 р. на 58,7 %, а в 2021 р. на 64,9 %, ніж у попередніх роках відповідно) зумовлено змінами в підході до виявлення фінансових операцій з ознаками фінансового моніторингу, впровадженими новим Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», а також введенням воєнним станом в Україні (відбулося зменшення в 2022 р. на 28,9 % порівняно з 2021 р.) (рис. 2).

Водночас кількість переданих матеріалів Держфінмоніторингом до правоохоронних органів протягом 2019–2021 рр. зростала, а в 2018 р. та 2022 р. становила однакове значення – 934 матеріалів. Зміна кількості кримінальних проваджень, розпочатих за переданими матеріалами, не завжди відповідала зміні переданих матеріалів. Так, протягом 2018–2020 рр. їх кількість зменшувалася: в 2019 р. – на 10,8 %, в 2020 р. – на 34,2 %, порівняно з 2018 р. А в 2021 р. відбулося зростання на 18,4 %, в 2022 р. – скорочення на 79,1 % при порівнянні з базовим роком (2018 р.). В той час як кількість переданих матеріалів у 2019 р. та 2021 р. скоротилася на 4,4 та 25,3 % відповідно, а в 2020 р. зросла на 10,9 % порівняно з 2018 р.

Темпи зміни кримінальних проваджень, у яких використано узагальнені матеріали, більшою мірою відповідають темпам зміни переданих матеріалів. При порівнянні з базовим роком відбулися такі зміни: зменшення в 2019 р. – на 2,8 %, в 2020 р. – на 7,5 %, зростання в 2021 р. – на 42,5 %, в 2022 р. – на 11 %.

У 2023 р. Держфінмоніторинг продовжує докладати максимальні зусилля для позбавлення росії фінансово-економічного потенціалу для подовження війни в Україні та повного відшкодування завданої шкоди. Про це свідчать і попередні дані Держфінмоніторингу: «за I півріччя 2023 року до правоохоронних органів направлено 586 матеріалів (318 узагальнених матеріалів та 268 додаткових узагальнених матеріалів). У вказаних матеріалах сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією коштів, та із вчиненням кримінального правопорушення, становить 71,4 млрд гривень.

Джерело: узагальнено на основі Звітів Держфінмоніторингу за 2018–2022 рр. [2]

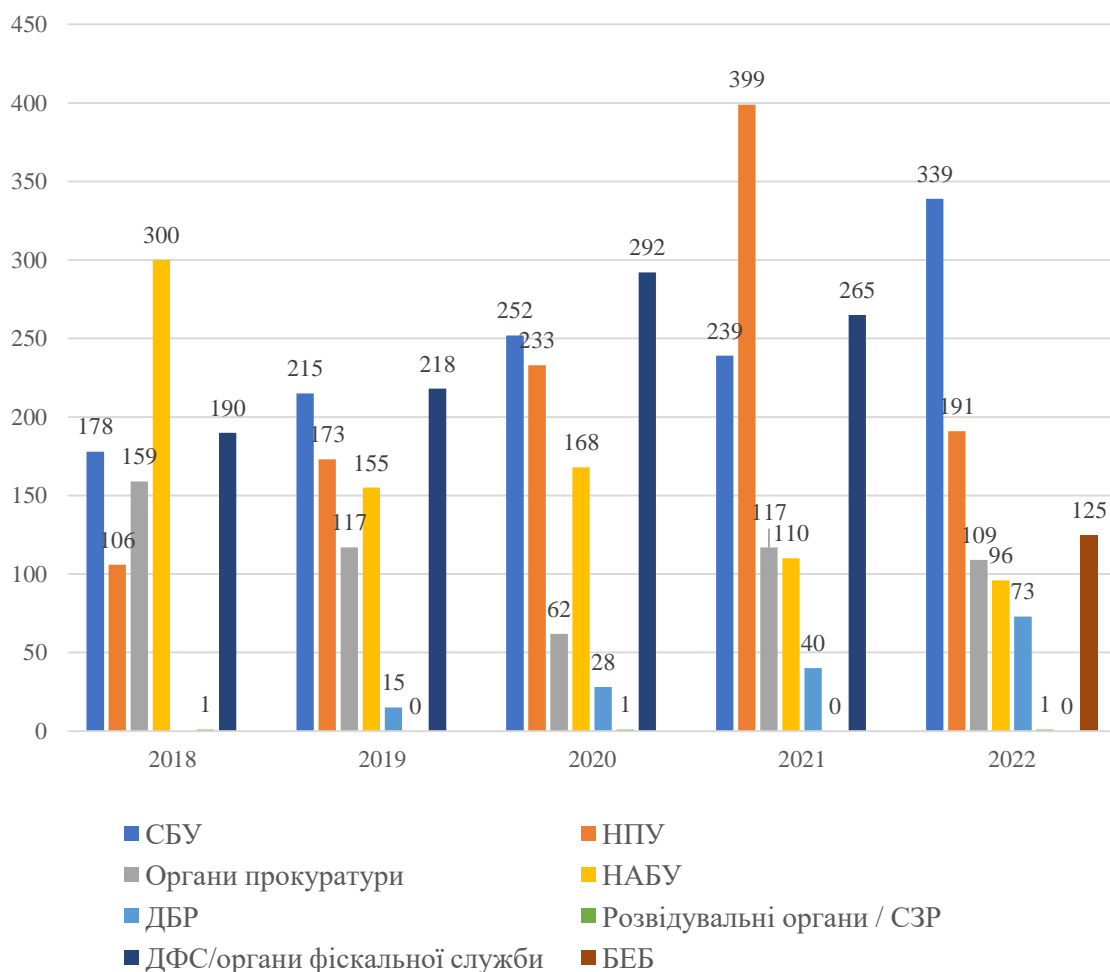
Рис. 2. Кількість повідомлень, отриманих Держфінмоніторингом, та матеріалів, переданих до правоохоронних органів за 2018–2022 рр.

У I півріччі 2023 року сума зупинених Держфінмоніторингом фінансових операцій та заблокованих коштів становить в еквіваленті 3,3 млрд гривень.

Наразі основним напрямком діяльності Держфінмоніторингу є виявлення фінансових операцій та осіб пов’язаних з фінансуванням тероризму/сепаратизму та військовою агресією рф. Так, у I півріччі 2023 року до правоохоронних органів направлено 143 таких матеріали» [3].

Аналіз структури повідомлень показав, що протягом досліджуваного періоду матеріали передавалися Держфінмоніторингом до різних правоохоронних органів (рис. 3). Хоча структура по рокам суттєво різниться, що зумовлено характером фінансових операцій та органами, що створені, і до функцій яких належить опрацювання матеріалів за такими операціями.

Значна частка серед органів, до яких передавалися матеріали, належить СБУ, органам фіскальної служби, НПУ. Так, питома вага матеріалів, які передавалися СБУ, мала найнижче значення в 2018 р. (19 %), а найвище в 2022 р. (36 %). Щодо НПУ, то найнижча питома вага була в 2018 р. (12 %), а найвища в 2021 р. (34 %). В структурі матеріалів, які передавалися правоохоронним органам, питома вага тих, які були надані органам фіскальної служби / ДФС не була нижчою 20 %, найбільша (28 %) була в 2020 р. Проте відповідно до Звіту Держфінмоніторингу за 2022 р. за цей рік до даних органів не було передано жодного матеріалу, що могло бути зумовлено спрощенням та послабленням процедур фінансового моніторингу з початку введення воєнного стану.

Джерело: узагальнено на основі Звітів Держфінмоніторингу за 2018–2022 рр. [2]

Рис. 3. Кількість переданих матеріалів (узагальнених та додаткових узагальнених) до правоохоронних та розвідувальних органів у 2018–2022 рр.

Узагальнюючи розглянутий досвід співпраці між правоохоронними органами та суб'єктами фінансового моніторингу в сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, є зрозумілим, що перенести його повною мірою у вітчизняній практиці не є можливим. В той же час вивчення та адаптація окремих аспектів цієї практики є необхідністю на сучасному етапі. Зокрема, це може включати організацію регулярних зустрічей між правоохоронними органами та фінансовими установами для обговорення результатів спільних дій та планування подальших заходів. Крім того, важливо налагодити обмін інформацією в онлайн-режимі під час спільних розслідувань та встановити процедуру обміну даними, отриманими під час фінансового моніторингу чи перевірки банківських рахунків.

Отже, співпраця між суб'єктами фінансового моніторингу та правоохоронними органами вимагає вдосконалених механізмів для ефективного обміну інформацією та спільних дій у розслідуванні фінансових злочинів та включає:

- обмін досвідом та навчання у вигляді регулярних зустрічей, на яких представники суб'єктів фінансового моніторингу та правоохоронних органів можуть обмінюватися кращими практиками та досвідом використання найновіших технічних засобів;
- налагодження онлайн-обміну інформацією при спільних заходах з розслідування фінансових злочинів:
  - створення спільних електронних баз даних, до яких мають доступ представники обох сторін для обміну інформацією про підозрілі транзакції та осіб, які можуть бути причетні до фінансових злочинів;
  - забезпечення можливості спілкування через безпечні онлайн-платформи для обговорення поточних справ та вирішення оперативних питань;
  - проведення операцій спільного розслідування, які включають обмін ресурсами, досвідом та інформацією для ефективного виявлення та припинення фінансових правопорушень.

Корисно організувати навчання та обмін досвідом між працівниками, оскільки дуже часто правоохоронці не мають достатніх знань у сфері банківських процесів і систем моніторингу, що може негативно позначитися на якості розслідування відмивання коштів та фінансування тероризму. Зі свого боку, правоохоронці могли б поділитися з працівниками фінансових установ знаннями про виявлення та розслідування фінансово-економічних правопорушень.

Під час моніторингу банківських рахунків у виняткових випадках варто отримати дозвіл слідчого судді щодо можливості доступу правоохоронних органів до необхідної та невідкладної для розслідування банківської інформації. Одночасно, для забезпечення захисту банківської таємниці варто передбачити механізм компенсації у разі порушення цієї таємниці.

Запропоновані напрями удосконалення механізмів співпраці забезпечують ефективну боротьбу з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму шляхом швидкого обміну інформацією та спільних дій у розслідуванні. Вони також дозволяють подолати можливі юрисдикційні перешкоди шляхом створення міжнародних механізмів співпраці.

Висновки. Визначено, що співпраця між суб'єктами фінансового моніторингу та правоохоронними органами вимагає вдосконалених механізмів для ефективного обміну інформацією та спільних дій у розслідуванні фінансових правопорушень та повинна включати: обмін досвідом та навчання у вигляді регулярних зустрічей, на яких представники суб'єктів фінансового моніторингу та правоохоронних органів можуть обмінюватися кращими практиками та досвідом використання найновіших технічних засобів; налагодження онлайн-обміну інформацією при спільних заходах з розслідування фінансових правопорушень (створення спільних електронних баз даних, до яких мають доступ представники обох сторін для обміну інформацією про підозрілі транзакції та осіб, які можуть бути причетні до фінансових правопорушень; забезпечення можливості спілкування через безпечні онлайн-платформи для обговорення поточних справ та вирішення оперативних питань; проведення операцій спільного розслідування, які включають обмін ресурсами, досвідом та інформацією для ефективного виявлення та припинення фінансових правопорушень).

Список використаної літератури:

1. Anti-money laundering: foreign experience of interaction between law enforcement agencies and financial / O.M. Reznik, N.S. Andriichenko, V.Ya. Konopelskyi and other // Revista Género E Interdisciplinaridade. – 2020. – Vol. 1 (1). DOI: 10.51249/gei.v1i01.29.
2. Звіти про діяльність за 2018–2022 рр. / Державна служба фінансового моніторингу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://fju.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-dijalnist>.
3. Матиаш Т. З початку року Держфінмоніторинг виявив підозрілі операції на 71,4 млрд гривень / Т.Матиаш // LB.ua. : вебсайт. – 2023 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://lb.ua/economics/2023/07/20/566172_z_pochatku_roku_derzhfinmonitoring.html.
4. Резнік О.М. Поняття та особливості взаємодії Державної служби фінансового моніторингу України з правоохоронними органами щодо протидії легалізації злочинних доходів / О.М. Резнік, А.О. Берцюх // Правові горизонти. – 2020. – № 22. – С. 82–86. DOI: 10.21272/legalhorizons.2020.i22.p82.
5. Стеблянко А.В. Обмін інформацією як основна форма координації діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами під час їх взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів // А.В. Стеблянко // Прикарпатський юридичний вісник. – 2019. – № 1 (26). – С. 177–180.
6. Стеблянко А.В. Поняття та зміст взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів / А.В. Стеблянко // Правові горизонти. – 2019. – Вип. 14 (27). – С. 87–92. DOI: 10.21272/legalhorizons.2019.i14.p87.

References:

1. Reznik, O.M., Andriichenko, N.S., Konopelskyi, V.Ya. et al. (2020), «Anti-money laundering: foreign experience of interaction between law enforcement agencies and financial», *Revista Género E Interdisciplinaridade*, Vol. 1 (01), doi: 10.51249/gei.v1i01.29.
2. Derzhavna sluzhba finansovoho monitorynhu Ukrainy, *Zvity pro diialnist za 2018–2022 rr.*, [Online], available at: <https://fju.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-dijalnist>
3. Matiash, T. (2023), «Z pochatku roku Derzhfinmonitorynh vyiavv pidozrili operatsii na 71,4 mlrd hryven», *LB.ua.*, websait, [Online], available at: https://lb.ua/economics/2023/07/20/566172_z_pochatku_roku_derzhfinmonitoring.html
4. Riezniuk, O.M. and Bertsukh, A.O. (2020), «Poniattia ta osoblyvosti vzaiemodii Derzhavnoi sluzhby finansovoho monitorynhu Ukrainy z pravookhoronnymy orhanamy shchodo protydii lehalizatsii zlochynnykh dokhodiv», *Pravovi horyzonty*, No. 22, pp. 82–86, doi: 10.21272/legalhorizons.2020.i22.p82.
5. Steblianko, A.V. (2019), «Obmin informatsiieiu yak osnovna forma koordynatsii diialnosti pravookhoronnykh orhaniv z finansovymy ustanovamy pid chas yikh vzaiemodii u sferi protydii lehalizatsii zlochynnykh dokhodiv», *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*, No. 1 (26), pp. 177–180.
6. Steblianko, A.V. (2019), «Poniattia ta zmist vzaiemodii pravookhoronnykh orhaniv z finansovymy ustanovamy shchodo protydii lehalizatsii zlochynnykh dokhodiv», *Pravovi horyzonty*, Issue 14 (27), pp. 87–92, doi: 10.21272/legalhorizons.2019.i14.p87.

Hrabchuk I., Hrabchuk O.

The mechanism of interaction between subjects of financial monitoring and subjects of implementation of the law enforcement function

Abstract. The relevance of the study is determined by the need to effectively detect, stop and investigate financial crimes, including money laundering, terrorist financing and other violations.

The purpose of the research is to study the peculiarities of the cooperation of financial monitoring subjects and law enforcement agencies in the fight against the financing of terrorism and to determine directions for its improvement in Ukraine.

The methodological basis of this research is general scientific and special methods. Such methods as analysis and synthesis, deduction and induction, normative and positive analysis, systematization, structural-logical, statistical were used.

The interaction of financial monitoring subjects and law enforcement agencies in the system of combating the financing of international terrorism was studied and the role of the State Financial Monitoring as the main connecting link in the effectiveness of this interaction was determined. In the course of the analysis of the messages received by the State Financial Monitoring Service and the materials transferred by this institution to law enforcement agencies, the factors that influenced their dynamics and structure were identified (a change in the approach to the detection of financial transactions with signs of financial monitoring, introduced by the new Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction of Legalization (money laundering), the financing of terrorism and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction", as well as the martial law introduced in Ukraine, the nature of financial transactions and the bodies created and whose functions include the processing of materials for such transactions). Differences regarding the organization of cooperation between the specified subjects in different countries of the world are due to both the general policy in the country and the corresponding nature of the anti-legalization legislation.

Mechanisms of cooperation between financial monitoring subjects and law enforcement agencies have been defined, which should include: exchange of experience and training in the form of regular meetings, establishment of online information exchange during joint activities to investigate financial crimes.

Keywords: financial monitoring; terrorist financing; money laundering; law enforcement agencies.

Стаття надійшла до редакції 12.01.2024.